

S Z A B Ó K Á R O L Y .

1824. decz. 24. — 1890. aug. 31.

Szabó Károly meghalt.

E pár szó a magyar bibliographia gyászát jelenti. Mesterét s bizonyos tekintetben megalkotóját vesztette el. Voltak előtte is nagynevű művelői e tudománynak. Pray és Horányi, Zwittinger és Benkő, Bod és Sándor, Kovachich, Jankowich, Horváth István és mások egész Toldy-ig, fényes nevű úttörők, kiknek emlékét mindenha fenn fogja tartani az irodalomtörténet, de mégis Szabó Károly volt a magyar bibliographiának megalkotója, — ő fektette azt mai modern, európai színvonalára. Bizonynyal a magyar történetírás és disciplináinak minden ága nagy veszteséget szenvedett az ő kidőlésével, mert ő mindenikben egyformán szolid alapossgal dolgozott s maradandó becsesel bíró munkákat alkotott; de míg azokban csak egyes kérdéseket tisztázott, vagy a tudományt előbb vinni segített, a magyar bibliographiában mint kezdeményező lépett fel.

Bizonynyal akkor lett ő bibliographussá, mikor Toldyval a «Magyar tudósok tárán» kezdett dolgozni, mert a magyar tudósok munkáinak összeállításánál, már magukat a munkákat bibliographiailag le kellett írnia, — de egy magyar bibliographia elkészítésének eszméje később fogamzott meg agyában. Gondolt erre ő már mint a kőrösi lyceum tanára s könyvtárnoka. Ezt az önmagában is szép könyvtárt ugyanis új rendezés alá kellett venni, midőn Szilassy György pándi nagybirtokos atyjának, Szilassy Ferencz koronaőrnek, kora egyik szenvedélyes gyűjtőjének nagy és gazdag

könyv- és kéziratárát a nagykőrösi lyceumnak ajándékozta. Be kellett ezt a törzskönyvtárba osztani s ez annak teljes felforgatását vonta maga után. Szabó Károly már ekkor külön választotta s mint külön gyűjteményt állította fel az 1711 előtti magyar nyomtatványokat — s ezzel az 1711 előtti magyar könyvtár eszméjét megteremtette. Ha, mondá baráti körben, van jogosultsága annak, hogy az incunabulumokat minden európai könyvtár külön választja és külön kezeli, miért ne választanánk mi is külön a mi ősnymtatványainkat? Csakhogy mi záró évül sem 1500-at, sem 1525-öt nem vehetjük fel, hanem a dolog természetéből kifolyólag 1711-et. S ez a gyűjtemény, úgy a mint ő összeállította, ma is együtt őriztetik Kőrösön.

Az 1860-ban felállított Erdélyi Múzeum-Egylet közgyűlése Szabó Károlyt választotta meg könyvtárnokká. Már itt egy, a kőrösínél sokkal nagyobb és becsesebb könyvtárba temetkezhetett. Azonnal, a mint elfoglalta helyét, hozzá fogott annak rendezéséhez s a magyar ősnymtatványok különválasztásához. Csakhogy ez hosszú és fáradságos munka volt, mert az ősnymtatványok csak akkor voltak tényleg különválasztva, mikor ennek a nagy könyvtárnak utolsó darabja is keresztül ment a Szabó Károly kezén. De pár év alatt megtörtént a rendezés, felállítás, különválasztás. Az ősnymtatványok címeiről maga készítette el a katalógust s a felállított könyvtár címjegyzéke olyan tekintélyes gyűjteményt képezett, hogy Szabó Károly méltán dicsekedhetett velük.

Öröme telt e gyűjteményben, kedvteléssel mutogatta. Hiszen XVI. és XVII-ik századi kulturális viszonyainknak élő bizonyossága volt már ez is — hátha még azt, a mi nincs e gyűjteményben, összehozhatja, minő világosságot fog az irodalmi és kulturális viszonyainkra deríteni? Mert mindaz, a mi eddig történt, csak szét-szört kezdeményezés, az alap, egy megbízható bibliographia még mindig hiányzik.

S ennek a leendő magyar bibliographiának kezdete, első alapja már meg volt: az a czédula-katalogus, melyet az Erdélyi Múzeum gyűjteményéről felvett s melyet bőröndjébe elzárva magával hordozott, akár merre utazott. Készített egy jegyzéket azokról a könyvekről, melyekről Bodban, Sándor Istvánban, Toldyban vagy akármiféle munkában, folyóiratban említés van téve. Sorra vette az erdélyi közkönyvtárakat, iskolákat, kolostorokat, s arról, a mit

talált, pontos czimmást készített, a czédulát beosztotta a gyűjteménybe, a munka czímét pedig kitörölte a jegyzékből. Mikor aztán az erdélyi könyvtárakat mind bejárta, hozzá fogott anyagja feldolgozásához, igen sok könyvről a szükség szerint hosszabb-rövidebb tanulmányt irt s elkészülvén a munkával, az Erdélyi Múzeum-Egylet Évkönyveinek V. és VI. kötetében (1868—71.) kiadta.

Ez már alapvető bibliographia volt a magyar ősnymtatványokról.

Ez alatt megalakult a Magyar Történelmi Társulat s megkezdte vidéki kirándulásait. Szabó Károly egyből sem maradt el, az elsőtől az utolsóig részt vett mindenikben; mindenütt a «szekerező-bizottság»-ba osztatta be magát, abba t. i., mely útját kocsin tette meg; csak egyre ügyelt, arra, hogy a hova megy, ott könyvtár is legyen. Mert most már Erdélylyel kész levén, a magyarországi könyvtárakat kezdte kutatni. A társulati kirándulások alkalmával 1870-ben a szombathelyi, csornai, pannonhalmi, 1871-ben a miskolci, sztárai, kassai, leleszi és jászai, 1872-ben a késmárki, néhrei, podolini, lőcsei, szepesváraljai könyvtárakat kereste fel. De időközben is, mikor csak ideje engedte, tett kirándulásokat s gyűjtötte a czédulákat.

A magyar bibliographiai irodalomra nézve kiváló fontosságú esemény volt Fraknoi Vilmosnak nemzeti múzeumi könyvtárórré kineveztetése; első alkotásai közé tartozott az, hogy 1876-ban a Magyar Könyv-Szemlének megalapításával a magyar könyvészeti irodalomnak szakközlönyt teremtett. Szabó Károly a vállalat állandó munkatársaihoz csatlakozott s az első évfolyamtól kezdve mindenikben több czikke, összeállítás, tanulmánya jelent meg. Utolsó irodalmi munkáját, hattudalát is ezen folyóirat számára írta.

Mikor 1876-ban ezen folyóirat megindult, a Régi Magyar Könyvtár czédulái már felszaporodtak. Már talált egy csomó olyan nyomtatványra is, melyekről sehol sem volt említés — ezeknek a czímmásait rendszeren közölte Toldyval és Lugossyval — de volt ötven olyan munka is, melyeknek példányát sehol sem látta. Ezeknek jegyzékét figyelemébreztésül kiadta a Könyv-Szemle első évfolyamában. Barátai Csengery, Lugossy, Toldy ez alatt folytonosan sürgették, hogy a «Régi Magyar Könyvtárt» adja sajtó alá, s e sürgetéseknek csak nagy későre, tizenkét évi szakadatlan gyűjtés után engedett 1877-ben. A következő 1878. év végén (a czímlapon

1879 áll, de a Könyv-Szemle 1878-ben ismertette) már világot látott a munka az Akadémia kiadásában, 1793 czímmást, nagy részét jegyzetekkel ellátva, foglalván magában. Ezen tekintélyes számot Fraknoi a Könyv-Szemle ugyanez évi folyamában 45 számmal toldotta meg olyan régi magyar könyvekről, melyeket könyvtáblákból áztatott ki. Ezt a számot maga Szabó ugyanazon füzetben, röviddel könyve megjelenése után, tízzel szaporította. Mindezek daczára a Régi Magyar Könyvtár oly gazdag anyagot hordott össze, hogy megjelenésétől fogva Szabó Károly haláláig, tizenkét év alatt mindössze 309 olyan munkát mutat be a Könyv-Szemle, mely Szabó Károly könyvtárába nincs felvéve.

De a «Régi Magyar Könyvtár»-t folytatni kellett. Belátta ezt maga Szabó Károly is — bár eleinte, hiába mondták neki, hallani sem akart róla. «Majd én újra nyakamba veszem az egész országot, mondá, tegye más.» Hanem bizony mégis ő tette meg: Az 1882-iki könyvkiállítás, melynek rendezésében ő is részt vett, annyi beces anyagot hozott össze, hogy azzal már a munkát meg lehetett kezdeni. Elkészítette a czímmásokat, s ez is már tekintélyes csomagot tett ki s ezekből összeállította rövid jegyzékét is, s ez utóbbit kiegészítette Zwittingerből, Hanerből, Trauschból s azokból a könyvekből vagy folyóiratokból, hol magyarországi nyomtatványról említés van téve.

S azután épen úgy mint az első kötetnél, megkezdte a kutatást s hogy a munka gyorsabban menjen, kinyomatta jegyzékét s megküldte a nevezetesebb könyvtáraknak pótlás, kiegészítés végett. A kapott válaszok sok beces anyagot szolgáltattak ugyan, de az utazgatástól nem mentették fel: mindamellett gyorsabban haladhatott s már 1885-ben az Akadémia útján kiadta az új kötetet. Alig hogy ez a kötet megjelent, az Akadémia irodalomtörténeti bizottsága megbizta a III-ik kötettel, magyarországi írók külföldön megjelent nyomtatványainak összeszedésével. Ismét elől kezdte a munkát: megcsinálta a jegyzékét, az általa látott könyvekről czédulákat irt; de bár az anyag legnagyobb részét összehordta — magával a III-ik kötettel nem készülhetett el. Meggátolta ebben halála.

De ha ő nem is érthette meg annak örömet, hogy a harmadik kötettel a magyar bibliographiát elkészülve láthassa, semmi kétség, hogy annak befejezéséről gondoskodni fog Akadémiánk. Azzal tartozunk emlékének s az új iskola az ő nyomdokin haladva, példáján

lelkesedve, meg fogja a feladatot oldani. Úgy is, akkor is az ő nevéhez lesz az köve, az ő alkotása marad az s az ő emléket fogja fentartani. Mert az iskola, melyet ő alapított, az ő nyomdokin fog haladni, az ő példáján lelkesülend s mindig mesterének fogja őtet vallani, mert ezt az iskolát épen úgy, mint őt, komoly munkaszeretetet s erős kötelességérzet hatja át.

Legyen áldott az ő emléke közöttünk s azok közt is, kik utánunk következnek, mindaddig, míg a négy folyam és hármal halom mentén viragozand a magyar irodalom és magyar szellem.

Faxit Deus!

Szilágyi Sándor.

Ezen szép nekrologhoz a szerkesztőnek is van néhány kegyeletes szava. Szabó Károly a magyar bibliographia megalapítója és mindnyájunknak ezen a téren mestere és tanítója volt, kinek helye bibliographiai irodalmunkban sokáig betöltetlenül fog maradni. Benné folyóiratunk legrégebb és legbuzgóbb munkatársát vesztette el, ki még halála előtt néhány héttel utolsó irodalmi hatyudalát is a lapok hasábjain zengte el. Halála alkalmából a M. N. Muzeum könyvtára koszorút küldött koporsójára a következő felirattal: *«A Régi Magyar Könyvtár megalkotójának: a M. Nemzeti Múzeum Könyvtára, hasonlóképen a folyóirat szerkesztője is koszorút küldött a következő felirattal: «A legnagyobb magyar bibliographusnak: a Magyar Könyv-Szemle szerkesztője.»* Áldott legyen emléke

Szerk.